Atatürk indeksi

Cemil Özer

indeks:yayınevi

İnandığımız değerler için

İndeks İçerik İletişim, içerik üreten bir iletişim firması. Bizler İndeks'te temel olarak başkalarının iletişim ihtiyaçlarına entelektüel çözümler geliştirir, iletmek istedikleri bilgi ve mesajları anlamlı bir bütün haline getirerek, uygun iletişim araçları üzerine kurgular, teslim ederiz.

Firmaların ticari kaygılarının yanı sıra inandıkları değerler bulunmalıdır. Ticari kurumlar bu değerleri, onu yaratan iç paydaşlarıyla, dışarıdaki eko sistemiyle yaratabilir. Firmaları birbirinden ayıran yaptıkları işin hacmi kadar hayata bakışlarıdır.

İndeks'te sorumluluklarımız olduğunu düşünürüz. Bu ülkeden aldığımızı yine bu ülke için harcamak; bu güzel topraklarda yaşadığımız için şükretmek; üretmeden tüketmemek; yaptığı işi sevmek; etik değerlere inanmak; yarını umarsızca beklemek yerine onu yaratmak; dünü öğrenmek, bilmek, anlamak... Bizi biz yapan değerlerden birkaç tanesi!

Atatürk İndeksi'ni, öncelikle bu ülkeyi yaratan Mustafa Kemal Atatürk'e olan şükran borcumuzu göstermek ve ona teşekkür etmek için hazırladık. Moda ve klişelerin dışına çıktık; ne yaptığını, niye yaptığını, nasıl yaptığını öğrenmek ve anlamak istedik. Bu indeks, bugüne kadar hiç denenmemiş bir teknikle oluşturuldu. O'nu, başkalarından değil, kendisinden öğrenmeyi hedefledik. Mustafa Kemal'in düşünce, eylem ve gerekçelerini anlamak için çaba harcadık. Bu eserin temel kaynağı Nutuk'tur.

Bu, Mustafa Kemal'in, Atatürk'ü anlattığı iddialı bir araştırmadır. Atatürk İndeksi titiz ve hassas bir çalışmayla İndeks Konuşmacı Ajansı'nın değerli üyesi Cemil Özer tarafından yayına hazırlandı.

Atatürk İndeksi tabii ki mesleki kaygıları da barındırmaktadır. İddialı bir içerik üretim tekniği olduğunu söylemek gerek. Bir süredir içerik çalışmalarımızı inovatif iletişim teknikleri, mecra, kurgu ve yöntemleriyle buluşturuyoruz. Bu ve daha önce hazırladığımız "indeks"ler türünün önemli örnekleri olarak dikkat çekiyor. Bu çalışmalardan edindiğimiz tecrübeleri araştırma metoduyla kamuoyuyla paylaşıyoruz.

Çalışmalarımızı paylaşarak hayatımıza renk katıyor, yaşadığımızı hissediyor, soluk aldığımız dakikalara anlam kazandırıyoruz.

İyi ki varsınız, sizinle paylaşabiliyoruz.

Saygılarımla,

Yaprak Özer
İndeks Yönetim Kurulu Başkanı

Torunlarının Türk kültürü-Atatürk kültürü cevherinden koparılmasına gönlü razı olmayan sağduyulu insanlarımızın geçmişi hatırlamalarında, öğrenmelerinde büyük yarar var.
Nerede, hangi koşullardaydık?
Bizi o koşullardan kim, nasıl kurtardı, nereye, nasıl getirdi?
Şimdi neredeyiz?

Yüce insan Mustafa Kemal Atatürk için Tanrı'dan rahmet dileyip O'nu şükran ve minnetle ananlarımız, insani görevlerini yapmış olurlar; fakat bunu yapmak, vatandaşlık bilinci gelişmiş, sorumluluk sahibi insanlarımız için yeterli değildir. Atatürk'ün yok olmaktan kurtardığı Türk ulusunun ve kurduğu laik, demokratik, hukukun üstünlüğüne dayalı Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ne durumda olduğunu değerlendirmeli ve ulaştıkları sonuçta kendi pozitif veya negatif katkılarını sorgulamalılar.

Refah içinde mutlu bir ulus, güvenlik içinde onurlu bir devlet olabilmek için Atatürk'ün 'duygu ve düşüncelerini' doğru anlayıp yaptıklarını korumak, ömrü yetmediği için yetiştiremediklerini gerçekleştirmek zorundayız.

Türk kültürünü, Türk ulusunu ve Türk vatanını muhtemel tehlikelerden korumaya bir kişinin gücü yetmez; ama çabalar birleştirilince mutlaka başarılır. Bu ülkenin nimetlerinden yararlanarak bir yerlere gelmiş, bir şeylere sahip olmuş değerli insanlarımız, ulus ve devlet için ister borç ister vefa anlayışıyla ellerinden geldiği, güçlerinin yettiği kadar, ama mutlaka, bir şeyler yapmalılar!

Tarihten Kesitler:

Kronolojik sıraya göre bazı olayları hatırlatırken, binlerce referans içinden sadece bir tanesini göstereceğim. O dönemin tarihinin yapımında en etkin rolü oynayan Atatürk'ün sözleri, yani Büyük Nutuk...

1881-1914-1915-1918

1881

O gün Selanik'te Türk, Rum, Yahudi, Slav, Müslüman, Hıristiyan binlerce bebek dünyaya gözlerini açmış olabilir. Onlardan biri de Mustafa ismi verilen bebekti. O gün, Mustafa'nın, Türklerin kaderini değiştirecek büyük bir lider olacağını kim bilebilirdi?

Mustafa okul çağına geldiğinde anne, medrese yöntemli mahalle mektebine; baba, pozitif yöntemli yeni açılan okula gitmesini istiyordu. Mustafa, öğrenimine mahalle mektebinde başladı, sonra yeni okula geçti. Askeri rüştiye, askeri idadi, harp okulu, kurmay okulu öğrenim zincirinin halkaları oldu. Yetişmesinde okulların, yetiştiği ortamın, elbette, büyük katkısı vardı; ancak Mustafa'yı MUSTAFA KEMAL yapan, O'nun Tanrı vergisi genetik yapısıdır. Olayları analiz etme, değerlendirme yeteneği, onurun, özgürlüğün insanın temel değerleri olduğu anlayışı ve kararlarını azimle uygulama gücü Mustafa Kemal'in karakterinin köşe taşlarıdır. Mustafa Kemal'in kurmay subaylığı siyaseten sorgulanmakla başladı. Kıl payı kurtuldu, Şam'a sürgün edildi.

Sonra Makedonya'ya atandı, Selanik'te görev yaptı. Trablusgarp'ta, İtalyanlara karşı yerli halkı organize etti. Osmanlı'nın Balkan Savaşı rezaletini yaşadı. Doğum yeri Selanik'in savaşılmadan tesliminin acısını içine gömdü.

Mustafa Kemal iyi bir kumandan, güçlü bir liderdi. En önde gelen vasfı da çok değerli bir İNSAN olmasıdır.

1914

Avrupa, Osmanlı'yı ölüm döşeğinde bir "hasta adam" konumuna getirmiş, ölümünü bekliyordu. Sorun, Osmanlı'yı öldürebilmek değildi; zor olan, Osmanlı'nın terekesinin Avrupa devletleri ve Balkan toplumları arasında nasıl pay edileceğiydi. Her biri kendisinin büyük pay; ötekinin, özellikle rakibinin, küçük pay almasının peşinde koşuyordu.

Avrupa devletleri kendi aralarında da gruplaşmış, çok büyük bir mücadele içindeydiler. Çanlar çalıyordu. Küçük bir kıvılcım savaşın başlaması için yeterliydi. Nitekim öyle oldu. Bir suikast, savaşı başlatmaya yetti.

Mustafa Kemal (oturanlardan sol baştaki) Manastır Askeri İdadisi'nde bir grup arkadaşıyla (1898)

Harp Okulu öğrencisi Mustafa Kemal (13 Mart 1899)

Mustafa Kemal Trablusgarp'ta, Sancak Kumandanı İbrahim Paşa ile birlikte (26 Eylül 1908)

Osmanlı, 1 Kasım 1914'te Birinci Dünya Savaşı'na girdi; ancak bu savaşa akıllı, bilinçli bir kararla girmedi. Onu tarihten silmeyi kararlaştırmış emperyalist güçlerle işbirlikçileri savaşa sürüklediler. Osmanlı savaşa girdiğinde, Mustafa Kemal, Sofya'da askeri ataşe idi. Devleti savaşa girince görev isteyip İstanbul'a döndü.

Mart-Ağustos 1915

Osmanlı, Birinci Dünya Savaşı'nda kendi amacı doğrultusunda değil, Almanların siyasi ve askeri hedefleri doğrultusunda savaşırken büyük insan ve toprak kayıpları verdi.

Ancak, Çanakkale Boğazı'ndaki deniz ve Gelibolu Yarımadası'ndaki kara muharebelerinde çok büyük zaferler kazandı. Bu zaferler, Osmanlı'nın ömrünün uzamasına, Rus çarlık rejiminin yıkılmasına neden oldu.

Özelikle Gelibolu Kara Muharebeleri, o güne kadar öne çıkması engellenmiş olan Mustafa Kemal'in, Türk ve dünya kamuoyu tarafından büyük bir değer olduğunun anlaşılmasına vesile oldu. Türk milli mücadelesinin liderinin siyasi hayata Gelibolu'da doğduğu söylenebilir.

30 Ekim 1918

Osmanlı, Birinci Dünya Savaşı'nda savaştığı itilaf devletleri ile MONDROS ATEŞKES ANLAŞMASI'nı imzaladı. Anlaşmanın içeriği, kayıtsız şartsız teslimiyet ve Osmanlı'nın fiilen bitmesi anlamına geliyordu.

13 Kasım 1918

Güney cephesinden İstanbul'a dönen Mustafa Kemal Paşa, Marmara ve İstanbul Boğazı'nda demirlemiş düşman filosunu görünce yaveri Cevat Abbas'a "Geldikleri gibi giderler" diyerek, duyduğu büyük acıyı dışa vurdu. İşgal kuvvetlerini kovma düşüncesi, Mustafa Kemal'in kafasına o gün yerleşmiş olabilir.

22 Kasım 1918

Mustafa Kemal Paşa, cuma selamlığından sonra kendisini kabul eden Padişah Vahdettin'le mütarekeyle ortaya çıkan siyasi durumu görüştü.

Mustafa Kemal Sofya'da ateşeyken yeniçeri kıyafetiyle katıldığı kostümlü baloda (1914)

Mustafa Kemal Sofya'da ateşemiliterken (1914)

Çanakkale Savaşları'nda Kurmay Albay Mustafa Kemal (1915)

Mustafa Kemal Ordu Komutanı ve Padişah Yaveri iken çekilen fotoğrafı, İstanbul (31 Ekim- 13 Kasım 1918)

1918-1919

24 Kasım 1918
Padişah Vahdettin, kabul ettiği gazeteci Ward Price'a verdiği demeçte; "En fazla İngiliz milletinin hoşuma gitmesi ve ona hayranlığım bana babamdan tevarüs etmiştir" dedi.

Osmanlı'nın İngiliz bağımlılığının Vahdettin'den çok önce başlamış olduğunun açık ifadesi.

29 Kasım 1918
Padişah Vahdettin, Mustafa Kemal Paşa'yı kabulünde O'na, "Siz akıllı bir kumandansınız, arkadaşlarınızı tenvir ve teskin edeceğinizden eminim" dedi.

Evet, Mustafa Kemal Paşa çok akıllı bir kumandandı; mutlaka arkadaşlarını aydınlatacaktı; fakat tabii ki, Vahdettin'in beklediği doğrultuda değil.

15 Ocak 1919
Mustafa Kemal Paşa, ülkenin nasıl kurtarılacağına dair görüşmeler yapıyordu. 15 Ocak'ta Şişli'deki evine davet ettiği Albay İsmet (İnönü) Bey ile Anadolu'ya geçme ve kurtuluş çarelerini arama konularını görüştü. 11 Nisan'da ise 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa, Mustafa Kemal Paşa'yı evinde ziyaret etti.

29 Nisan 1919
Harbiye Nazırı Şakir Paşa, Mustafa Kemal Paşa'yı Harbiye Nezareti'ne davet ederek, Türklerin Rumlara yaptığı baskıyı yerinde incelemek ve önlemek üzere Karadeniz bölgesine ordu müfettişi olarak gönderileceğinin kararlaştırıldığını bildirdi.

Büyük Nutuk:
"Bu geniş yetkinin, beni İstanbul'dan sürmek ve uzaklaştırmak maksadıyla Anadolu'ya gönderenler tarafından bana nasıl verilmiş olduğu garibinize gidebilir. ..... Onlar bu yetkiyi bana bilerek ve anlayarak vermediler. ..... Ben, bu görevin yerine getirilmesinin bir makam ve yetki sahibi olmaya bağlı bulunduğunu ileri sürdüm. ..... Yetki konusu ile ilgili talimatı da, ben kendim yazdırdım. Hatta harbiye nazırı olan Şakir Paşa, bu talimatı okuduktan sonra imzalamaya çekinmiş, anlaşılır anlaşılmaz biçimde mührünü basmıştır."

19 Mayıs 1919
Mustafa Kemal Paşa Samsun'a çıktı. Türk toplumunun karanlıklarla kaplı hayatında şafak sökmeye başladı. Güneş henüz görünmüyordu; fakat bulutlardan yansıyan ışıkları, Türk yurdunu ve Türklüğü aydınlatmaya başlamıştı. Ümit ışığı yanmıştı. İnanarak, azim ve iradeyle yola koyulmak gerekiyordu.

Büyük Nutuk:
"1919 yılı Mayıs'ının 19. günü Samsun'a çıktım. Ülkenin genel durumu ve görünüşü şöyledir: Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu grup, Birinci Dünya Savaşı'nda yenilmiş, Osmanlı ordusu her tarafta zedelenmiş, şartları ağır bir ateşkes anlaşması imzalanmış. Millet yorgun ve fakir bir durumda. Milleti ve memleketi Birinci Dünya Savaşı'na sürükleyenler, kendi hayatlarını kurtarma kaygısına düşerek memleketten kaçmışlar. Saltanat ve hilafet makamında oturan Vahdettin, şahsını ve bir de tahtını koruyabileceğini hayal ettiği tedbirler araştırmakta... Hükümet aciz, haysiyetsiz ve korkak... Ordunun elinden silahları, cephanesi alınmış ve alınmakta... İtilaf devletleri, ateşkes anlaşmasının hükümlerine uymayı gerekli bulmuyorlar... Bundan başka memleketin her tarafında Hıristiyan azınlıklar gizli veya açıktan açığa kendi özel emel ve maksatlarını gerçekleştirmeye, devleti bir an önce çökertmeye çalışıyorlar... Durumun dehşet ve korkunçluğu karşısında her yerde, her bölgede birtakım kimseler tarafından kurtuluş çareleri düşünülmeye başlanmıştı... Memleket içinde ve İstanbul'da milli varlığa düşman kuruluşlar; Kürt Teali Cemiyeti, Teali-i İslam Cemiyeti, İtilaf ve Hürriyet Cemiyetleri, Sulh ve Selamet Cemiyetleri... İngiliz Muhipleri Cemiyeti, Amerikan mandası isteyenler... ..... Millet ve ordu, padişah ve halifenin hainliğinden haberdar olmadığı gibi, o makama ve makamda bulunana karşı, asırların kökleştirdiği din ve gelenek bağları dolayısıyla da, içten gelerek, boyun eğmekte ve sadık. ..... Halifesiz ve padişahsız kurtuluşun anlamını kavrama yeteneğinde değil. Bu inanca aykırı bir düşünce ve görüş ileri süreceklerin vay haline! Derhal dinsiz, vatansız, hain ve istenmeyen kişi olur... Kurtuluş çaresi ararken

Mustafa Kemal, Yıldırım Orduları Grup Komutanı iken (31 Ekim – 13 Kasım 1918)

Mustafa Kemal, Sivas Kongresi üyeleri ile (Eylül 1919)

Mustafa Kemal, zamanın Tümen Komutanı Cahit Toydemir ile görüşürken (1919)

İstanbul Hükümeti'nin temsilcisi Bahriye Nazırı (Bakanı) Salih Hulusi (Kezrak) Paşa'yla görüşmek üzere Amasya'ya giderken Tokat'ta karşılanışı (17 Ekim 1919)

Mustafa Kemal kongre üyeleriyle (1919)

İngiltere, Fransa, İtalya gibi büyük devletleri gücendirmemek temel ilke olarak kabul edilmekteydi. Bu devletlerden yalnız biri ile bile baş edilemeyeceği kuruntusu hemen bütün kafalarda yer etmişti. Osmanlı Devleti'nin yanında koskoca Almanya, Avusturya-Macaristan varken; hepsini birden yenip yerlere seren itilaf kuvvetleri karşısında, yeniden onlarla çatışmaya varabilecek durumlara girmekten daha büyük mantıksızlık ve akılsızlık olamazdı... Bu zihniyette olan yalnız halk değildi; özellikle seçkin ve aydın denen insanlar böyle düşünüyordu... Kurtuluş çaresi ararken, önce, itilaf devletlerine karşı düşmanca tavır alınmayacak, sonra padişah ve halifeye canla başla bağlı ve sadık kalmak temel şart olacaktı... ..... Yaptığım gözlemlere göre üç türlü karar ortaya atılmıştır. Birincisi, İngiliz himayesini; ikincisi, Amerikan mandasını istemek. Üçüncü karar, bölgesel kurtuluş çarelerine başvurmaktır. Ben bu kararların hiçbirinde isabet görmedim. ..... Gerçekte, içinde bulunduğumuz o tarihte, Osmanlı Devleti'nin temelleri çökmüş, ömrü tamamlanmıştı. Osmanlı memleketleri tamamen parçalanmıştı. Ortada bir avuç Türk'ün barındığı bir ATA YURDU kalmıştı. Son mesele, bunun da taksimini sağlamaktan ibaretti. Osmanlı Devleti, onun istiklali, padişah, halife, hükümet, bunların hepsi, anlamı kalmamış, birtakım boş sözlerden ibaretti. ..... Bu durum karşısında bir tek karar vardı; milli hakimiyete dayanan, kayıtsız şartsız bağımsız, yeni bir Türk Devleti kurmak. ..... Temel ilke, Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır. Bu ilke ancak tam istiklale sahip olmakla gerçekleştirilebilir. Ne kadar zengin ve bolluk içinde olursa olsun, istiklalden yoksun bir millet, medeni insanlık dünyası karşısında uşak mevkiinden yüksek bir muameleye layık görülmez... Yabancı bir devletin koruyup kollayıcılığını kabul etmek, insanlık vasıflarından yoksunluğu, güçsüzlüğü ve miskinliği itiraftan başka bir şey değildir. .....Halbuki Türk'ün haysiyeti, gururu ve kabiliyeti çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir millet esir yaşamaktansa, yok olsun daha iyidir. .....O halde; YA İSTİKLAL, YA ÖLÜM!

Bir an için, bu kararın uygulanmasında başarısızlığa uğranacağını farz edelim. Ne olacaktı? Esirlik! Öteki kararlara boyun eğme durumunda sonuç, bunun aynı değil miydi? Şu farkla ki, istiklali için ölümü göze alan bir millet, insanlık, hay-

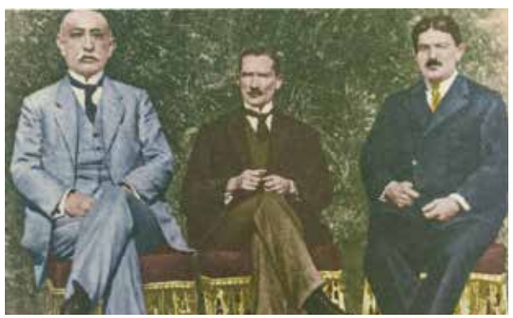

Mustafa Kemal, zamanın Tümen Komutanı Cahit Toydemir ile görüşürken (1919)

Rauf Orbay ile Sivas Kongresi'nin yapıldığı bina önünde (1919)

9. Ordu Müfettişi olarak görevlendirildiğinde (1919)

siyet ve şerefinin gereği olan bütün fedakarlığı yapmakla teselli bulur ve hiç şüphesiz esirlik zincirini kendi eliyle boynuna geçiren miskin, haysiyetsiz bir millete bakarak dost ve düşman gözündeki yeri bambaşka olur. ..... Hükümdar ailesi, ilk andan başlayarak Milli Mücadelenin amansız düşmanı kesildi. ..... Milli Mücadele'ye beraber başlayan yolculardan bazıları, milli hayatın bugünkü cumhuriyete ve cumhuriyet kanunlarına kadar uzanan gelişmelerinde, kendi fikir ve ruh kabiliyetlerinin kavrayış sınırı bittikçe, bana karşı direnişe ve muhalefete geçmişlerdir."

28 Mayıs 1919
Mustafa Kemal Paşa, Havza'dan sivil ve asker, yüksek memur ve komutanlara işgallere karşı çıkan mitingler düzenlenmesini bildirdi.

6 Haziran 1919
İstanbul'daki İngiliz Kuvvetleri Komutanı General Milne, Harbiye Nezareti'ne bir yazı göndererek Mustafa Kemal Paşa'nın geri çağrılmasını istedi.

8 Haziran 1919
Harbiye Nazırı Şakir Paşa, Mustafa Kemal Paşa'ya geri dönmesi için yazı gönderdi.

17 Haziran 1919
İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Arthur Gough-Calthorpe, Harbiye Nezareti'ne Mustafa Kemal Paşa'nın geri çağrılmasını isteyen bir yazı gönderdi.

21 Haziran 1919
Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'da bulunan tanınmış kişilere Amasya'dan mektup göndererek, Milli Mücadele'ye katılmaya çağırdı. Mektubunda: "Artık, İstanbul Anadolu'ya hakim değil, tabi olmak mecburiyetindedir" dedi.

22 Haziran 1919
Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'daki tüm mülki ve askeri makamlara AMASYA TAMİMİ'ni (Genelgesi) yayınladı.

Mustafa Kemal'in askerlikten istifa ettiği gün, yaverleri Muzaffer Kılıç ve Cevat Abbas Gürer'le (8 Temmuz 1919)

Mustafa Kemal, ilk büyük kongreyi (23 Temmuz – 7 Ağustos 1919) topladığı Erzurum'da hükümet konağı önünde Vali Zühtü Bey, memurlar ve subaylarla

Erzurum Kongresi öncesi 9. Ordu Müfettişi olarak Erzurum'da (Temmuz 1919)

Büyük Nutuk:
"21-22 Haziran 1919 gecesi, Amasya'da yazdırdığım genelgenin esas noktaları şunlardı:
-Vatanın bütünlüğü ve milletin bağımsızlığı tehlikededir.
-İstanbul Hükümeti, üzerine aldığı sorumluluğu yerine getirememektedir. Bu durum, milletimizi yok olmuş gibi gösteriyor.
-Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.
-Milletin içinde bulunduğu durum ve şartların gereğini yerine getirmek ve haklarını gür sesle cihana duyurmak için her türlü baskı ve kontrolden uzak bir MİLLİ HEYETİN varlığı zaruridir.
-Anadolu'nun her bakımdan en güvenli yeri olan Sivas'ta hemen milli bir kongrenin toplanması kararlaştırılmıştır..."

Amasya Genelgesi, Mustafa Kemal Paşa'nın düşüncelerini ve izleyeceği yolu Türk halkına, İstanbul Hükümeti'ne ve dünyaya ilan eden belgedir. Mustafa Kemal Paşa'nın birinci hedefi, eylemini meşru bir güce dayandırmaktır.

23 Haziran 1919
Dahiliye Nazırı Ali Kemal, Mustafa Kemal Paşa'nın görevden alındığını ve artık onunla hiçbir resmi muameleye girilmemesi gerektiği konusunda bir genelge yayınladı.

3 Temmuz 1919
Mustafa Kemal Paşa, kongre için geldiği Erzurum'da sevgi gösterileri ile karşılandı.

5 Temmuz 1919
Harbiye Nazırı Ali Ferit Paşa, Mustafa Kemal Paşa'yı padişah adına İstanbul'a çağırdı.

8-9 Temmuz 1919

Büyük Nutuk:
"Harbiye Nezareti İstanbul'a gel diyor. Padişah, önce, hava değişimi al, Anadolu'da bir yerde otur, fakat bir işe karışma, diye başladı. Daha sonra ikisi birlikte, mutlaka gelmelisin dediler. Gelemem dedim. Sonunda, 8/9 Temmuz gecesi sarayla

Mustafa Kemal, Heyet-i Temsiliye üyeleri ile birlikte

Hüseyin Rauf Orbay ve Sivas Kongresi tarafından Batı Cephesi Komutanlığına atanan Ali Fuat Cebesoy ile birlikte toplantı yaparken

açılan bir telgraf başı görüşmesi sırasında birdenbire perde kapandı ve 8 Haziran'dan 8 Temmuz'a kadar bir aydır süregelen oyun sona erdi. İstanbul, o dakika benim resmi görevime son vermiş oldu. Ben de aynı dakikada, 8/9 Temmuz gecesi, Harbiye Nezareti'ne ve padişaha 'resmi görevimle birlikte askerlikten de ayrıldığımı' bildiren telgrafları çektim. ..... Bu tarihten sonra resmi sıfat ve yetkilerden sıyrılmış olarak, yalnız milletin sevgi ve fedakarlığına güvenerek ve onun tükenmez feyiz ve kudret kaynağından ilham ve güç alarak vicdani görevimize devam ettik..."

23 Temmuz 1919

Erzurum Kongresi açıldı; Mustafa Kemal kongre başkanı seçildi.

Büyük Nutuk:

"Yaptığım konuşmada; ..... Tarihin, bir milletin varlığını ve hakkını hiçbir zaman inkar edemeyeceğini, bu itibarla, vatanımız ve milletimiz aleyhine verilen hükümlerin er geç iflasa mahkum olduğunu, söyledim. ..... Milletin mukadderatına hakim bir milli iradenin, ancak Anadolu'da olabileceğini belirttim. Milli iradeye dayanan bir millet meclisinin meydana getirilmesini ve gücünü milli iradeden alacak bir hükümetin kurulmasını, kongre çalışmalarının ilk hedefi olarak gösterdim.

Erzurum Kongresi 14 gün sürdü. Tespit ettiği ilkeler ve kararlar:

-Milli sınırlar içinde bulunan vatan parçaları bir bütündür, birbirinden ayrılmaz.

-Her türlü yabancı işgal ve müdahalesine karşı ve Osmanlı hükümetinin dağılması halinde, millet topyekün, kendisini savunacak ve direnecektir.

-Kuvayı Milliye'yi tek kuvvet olarak tanımak ve milli iradeyi hakim kılmak esastır.

-Manda ve himaye kabul edilemez.

-Millet meclisinin derhal toplanmasını ve hükümetin yaptığı işlerin meclis tarafından kontrol edilmesini sağlamak için çalışılacaktır.

Önemli kararların alındığını, bütün dünyaya milletimizin varlık ve birliğinin gösterildiğini, söyledim. ..... Benim bu Erzurum Kongresi'ne üye olarak girip girmemem, kongreye katıldıktan sonra da başkan olup olmamam konusunda kararsızlık gösterenler olmuştur. Bu kararsızlığı gösterenlerden bir kısmının düşüncelerini iyi niyet ve içtenliklerine vermem mümkün ise de, diğer bazı kimselerin bu hususta tamamen samimiyetten uzak, aksine, melunca bir maksadın peşine düştüklerine, daha o zaman, şüphem kalmamıştı."

Erzurum Kongresi, başlangıç planlaması itibarıyla bölgesel olmakla beraber, Mustafa Kemal'in çabalarıyla, Amasya Genelgesi doğrultusunda, ULUSAL bir nitelik kazanmış; MİLLİ BİLİNCİN uyanmasına ve Mustafa Kemal'in etrafında toplanılmasına büyük katkısı olmuştur.

9 Ağustos 1919

Mustafa Kemal'in askerlik mesleğinden ihracına, haiz olduğu nişanların alınması ve fahri yaverlik rütbesinin kaldırılmasına dair İrade-i Seniye çıkarıldı.

10 Ağustos 1919

Wilson Prensipleri Cemiyeti kurucularından Halide Edip (Adıvar) Hanım, Mustafa Kemal'e bir mektup gönderdi.

Büyük Nutuk:

"Saygıdeğer Efendim, Memleketin siyasi durumu son kertesine geldi. ..... Dış durum İstanbul'dan şöyle görünüyor: Fransa, İtalya, İngiltere, Türkiye'nin mandaterlik meselesini Amerikan senatosuna resmen teklif etmiş olmakla birlikte, senatonun bu teklifi kabul etmemesi için bütün güçlerini kullanıyorlar. Taksimden pay kaçırmak elbette işlerine gelmiyor. ..... İngiltere, Türk'ün birliğini, çağdaşlaşmasını, gerçek bir bağımsızlık kazanmasını gelecekte bile istemiyor. ..... İngiltere, Türkiye'yi bütünü ile ele geçirebilse, kafasını, kolunu koparır, birkaç yılda, sadık bir sömürge durumuna sokar. Buna, memleketimizde en başta ve özellikle dini sınıflar çoktan taraftırlar. ..... Biz İstanbul'da, kendimiz için, bütün eski ve yeni Türkiye sınırlarını içine almak üzere, geçici bir Amerikan mandasını ehven-i şer olarak görüyoruz. ..... Türkiye'yi, azim ve irade sahibi, geniş görüşlü bir iki kişi, belki kurtarabilir. Macera ve bo-

Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Erzurum'da (Temmuz 1919)

Erzurum Kongresi'nin düzenlendiği okul binası

Sivas Kongresi günlerinde Mustafa Kemal

Sivas Kongresi Heyeti ile birlikte

ğuşma devri artık geçmiştir. Gelecek için, KALKINMA ve BİRLİK savaşı açmaya mecburuz. Sınırlarında bu kadar çok evladı ölen zavallı memleketimizin, DÜŞÜNCE ve MEDENİYET savaşında kaç tane şehidi var? Biz, TÜRKİYE'NİN HAYIRLI EVLATLARINDAN YARININ KURUCULARI OLMALARINI İSTİYORUZ. ..... sade bir Türk askerinin alçak gönüllüğü ile sizinle birlikte olduğumu ifade ederim... 10.8.1919, Halide Edip."

27 Ağustos 1919

Mustafa Kemal Erzurum'da arkadaşlarına şöyle söyledi: "İstanbul, bir Amerikan mandasıdır tutturmuş gidiyor. Bu olmayacaktır. Türkiye istiklal bütünlüğüne sahip olacaktır. Hayır, paşalar, hayır... Hayır, beyefendiler ... MANDA YOK! YA İSTİKLAL YA ÖLÜM var!"

2 Eylül 1919

Mustafa Kemal, kongre için Sivas'a geldi. Gerek Erzincan-Sivas arasındaki yolculukta gerekse Sivas'a girişte bazı tertip ve engellemelerle karşılaşmasına rağmen, Mustafa Kemal, Sivas'ta içten sevgi gösterileriyle karşılandı.

4-11 Eylül 1919

Sivas Kongresi çalışmaları...

Büyük Nutuk:

"Sivas Kongresi, 4 Eylül 1919 Perşembe günü açıldı. ..... Hüsrev Sami Bey yanıma gelerek şöyle bir haber getirdi: 'Rauf Bey ve diğer bazı kimseler, Bekir Sami Bey'in evinde özel bir toplantı yaparak beni başkan yapmamaya karar vermişler.' Arkadaşların, özellikle Rauf Bey'in, böyle bir davranış içine girmesine asla ihtimal vermedim. ..... Kongre salonuna girmeden önce, koridorda Rauf Bey'e rastladım. Kimi başkan yapalım dedim. Rauf Bey, adeta heyecanlı bir sesle, kesin bir dille: 'Sen başkan olmamalısın' dedi. Hüsrev Bey'in verdiği haberin doğruluğuna inandım ve doğrusu üzüldüm. ..... Efendiler, ben, vatanın, bütün milletin ve hepimizin, bir felaket çıkmazında bulunduğumuzu göz önüne getirerek, kurtuluş çaresi olduğuna inandığım teşebbüsleri, sonsuz güçlük ve engellere rağmen, maddi ve manevi bütün varlığımla, bir sonuca ulaştırmaya çalışırken, benim en yakın arkadaşlarım..." İstanbul Hükümeti, Sivas Kongresi'nin basılıp dağıtılması

Mustafa Kemal'in Ankara'ya gelişi (27 Aralık 1919)

Mustafa Kemal ve Heyet-i Milliye'nin Ankara'da karşılanışı (27 Aralık 1919)

için büyük çaba gösterdi fakat başaramadı. Sivas Kongresi, kurtuluş hareketi ateşini ulusal bazda yakmış ve Mustafa Kemal'i ulusal lider seçmiştir.

12 Eylül 1919
Osmanlı padişahı adına Damat Ferit ile İngiliz temsilcisi arasında 'Türkiye'nin İngiliz mandasını kabul ettiğine' dair gizli bir anlaşma imzalandı.

27 Aralık 1919
Mustafa Kemal ve Temsil Heyeti üyeleri Ankara'ya geldiler.

12 Ocak 1920
Mustafa Kemal'in İstanbul Hükümeti üzerindeki baskılarının sonucu, İstanbul'da Meclis-i Mebusan açıldı. 28 Ocak'ta gerçekleştirilen Meclis-i Mebusan'ın gizli toplantısında Misak-ı Milli, bir beyanname halinde kaleme alındı ve kabul edildi. 17 Şubat'ta ise Meclis-i Mebusan, Misak-ı Milli'nin ilan edilmesini ve yabancı devletlerin parlamentolarına bildirilmesini kararlaştırdı.

16 Mart 1920
İtilaf devletleri İstanbul'u işgal ettiler.

Büyük Nutuk:
"Efendiler, aynı günde, çeşitli vasıtalarla, dünyaya, şu protestoyu gönderdim:
' ..... Biz, haklarımızı ve bağımsızlığımızı savunmak için giriştiğimiz mücadelenin kutsallığına ve hiçbir kuvvetin bir milleti yaşama hakkından mahrum edemeyeceğine inanıyoruz. ..... İlgili milletlerin şeref ve haysiyetleri ile de bağdaşmayan bu hareketin ne demek olduğunun takdirini, resmi Avrupa ve Amerika'nın değil, bilim, kültür ve medeniyet Avrupa ve Amerika'sının vicdanına bırakarak, ... bir kez daha, dünyanın dikkatini çekeriz. Davamızın haklılık ve kutsallığı, bu güç zamanlarda, Tanrı'dan sonra en büyük yardımcımızdır.' ..... Aynı gün millete de şu bildiriyi yayınladım: ' ..... Nihayet, bugün, İstanbul'u zorla işgal etmek suretiyle, Osmanlı Devleti'nin yedi yüz yıllık hayat ve hakimiyetine son verildi. Yani, bugün, Türk milleti, medeni kabiliyetinin, yaşama ve bağımsız kalma hakkının ve bütün bir geleceğinin savunulmasına çağrıldı. .....Vatanımızı ve istiklalimizi kurtarmak için giriştiğimiz kutsal mücadelede, Tanrı'nın yardım ve koruyuculuğu bizimledir."

Aynı tarihte, Padişah Vahdettin, Yıldız Sarayı'nda Meclis-i Mebusan adına gelen heyetle görüştü... Heyet: 'Milletin, Anadolu'da mücadeleye azimli olduğunu ve sonuna kadar devam edeceğini' söyledi... Vahdettin: 'Bir millet var, koyun sürüsü (!) Bir çoban lazım, o da benim' cevabını verdi.

18 Mart 1920
İstanbul'daki Meclis-i Mebusan çalışmalarına ara verdi.

19 Mart 1920
Mustafa Kemal, valiliklere, bağımsız sancaklara ve kolordu komutanlıklarına bir bildiri yayınladı.

Büyük Nutuk:
" ..... Görev yapmaya imkan bulamadığını hükümete resmen bildirerek Meclis-i Mebusan dağılmıştır. ..... Millet tarafından, OLAĞANÜSTÜ yetkiler taşıyan bir meclisin Ankara'da toplantıya çağırılması zaruri görülmüştür. Aşağıda verilen talimat gereğince seçimlerin yapılması, yüksek ve derin vatanseverlik anlayışından beklenir..."

10 Nisan 1920
Şeyhülislam Dürrizade Abdullah, Milli Mücadele aleyhine fetvalar yayınladı.

18 Nisan 1920
İstanbul Hükümeti, Kuvayı Milliye'yi ortadan kaldırmak üzere Kuvayı İnzibatiye adlı bir teşkilat kurdu.

23 Nisan 1920
Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Ankara'da açıldı.

Büyük Nutuk:
" ..... Yüce meclis beni başkanlığa seçmekle bana karşı genel güvenini gösterdi. ..... Hatırlarsınız ki, oluşmaya başlayan milli birliği, milletin coşması ve uyanmasına bağlamaktan çok, şah-

TBMM açılışı (1920)

TBMM açılışı (1920)

TBMM açılışı balkon (1920)

Ankara'daki ikinci karargahı İstasyon'daki Direksiyon adı verilen binadan çıkarken (1920)

si teşebbüs eseri sayıyorlardı. Bu arada, benim teşebbüslerde bulunmamın engellenmesini önemli görüyorlardı. Beni, millete ve hükümete reddettirmekten ve lanetletmekten yarar umuyorlardı. Ben reddedildiğim ve lanetlendiğim takdirde, millet ve devlet aleyhine hiçbir harekette bulunulmayacak. Bütün kötülüklerin sebebi benim şahsımdır. ..... Bir adam için bir milletin pek çok tehlikeleri göze alması akla sığmaz deniyordu. Hükümet ve düşmanlar, benim şahsımı millete karşı bir silah gibi kullanıyordu. Bu sebeple, 24 Nisan 1920 günü, gizli oturumda, meclise bu durumu açıkladım. Başkanlık seçiminde, bunun da bir sakınca olarak dikkate alınmasını ve yalnız millet ve memleketin selameti düşünülerek oy ve kararlarının isabetle verilmesini rica ettim."

29 Nisan 1920
TBMM, Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nu kabul etti.

11 Mayıs 1920
Mustafa Kemal, İstanbul'da Divan-ı Harp tarafından idama mahkum edildi.

7 Haziran 1920
İstanbul Hükümeti'nin 16 Mart 1920 tarihinden itibaren yaptığı ve yapacağı anlaşmaların vermiş olduğu ve vereceği imtiyazların hükümsüz sayılacağına dair kanun TBMM'de kabul edildi.

14 Temmuz 1920
TBMM üyeleri Misak-ı Milli'ye bağlılık yemini ettiler.

20 Temmuz 1920
Barış Anlaşması Taslağı (Sevr Projesi), Osmanlı Vekiller Meclisi'nde görüşülüp kabul edildi.

10 Ağustos 1920
Osmanlı Hükümeti ile itilaf devletleri arasında SEVR ANLAŞMASI imzalandı.

10 Ocak 1921
Birinci İnönü Zaferi... Çapı küçük, anlamı ve önemi çok büyük bir zafer...

Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal, cephe gerisinde Bozüyük civarında İsmet İnönü'nün trenini beklerken (4 Aralık 1920)

Ankara Ziraat Karargahında

20 Ocak 1921
İlk anayasa TBMM'de kabul edildi.

12 Mart 1921
Mehmet Akif'in şiiri TBMM'de İstiklal Marşı olarak kabul edildi.

16 Mart 1921
TBMM hükümeti ile Rusya arasında Moskova Anlaşması imzalandı.

1 Nisan 1921
İkinci İnönü Zaferi kazanıldı.

Büyük Nutuk:
"Batı Cephesi Komutanı ve Genelkurmay Başkanı İsmet Paşa'ya, ... Milletimizin istiklal ve varlığı, dahice idareniz altında görevlerini şerefle yapan komutan ve silah arkadaşlarınızın kalbine ve vatanseverliğine büyük bir güvenle dayanıyordu. Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin maküs talihini de yendiniz. ..... Düşmanın istila hırsı, azminizin ve vatanseverliğinizin yalçın kayalarına başını çarparak paramparça oldu. ..... Büyük Millet Meclisi Başkanı, Mustafa Kemal."

11 Temmuz 1921
Kazım Karabekir, Mustafa Kemal'e çektiği telgrafta: "Cumhuriyet şeklinden katiyen sakınmak lazım" dedi.

5 Ağustos 1921
Mustafa Kemal'i geniş yetkilerle ve üç ay süre ile başkomutanlığa getiren kanun TBMM'de kabul edildi.

Büyük Nutuk:
" ..... Özellikle muhalifler, kötümser nutuklarla feryada başladılar; ordu nereye gidiyor, millet nereye götürülüyor? Bu gidişin elbette bir sorumlusu vardır, o nerededir? Onu göremiyoruz. Bugünkü acıklı ve korkunç durumun asıl sorumlusunu ordunun başında görmek isterdik diyorlardı. ..... Benim doğrudan doğruya ordunun başına geçmem teklifinde bulunanların düşünce ve maksatlarını ikiye ayırmak mümkündür. ..... Birtakım kimseler, artık ordunun büsbütün yenildiğine, duru-

Mustafa Kemal, İsmet Paşa ve Süvari Tümen Komutanı Bnb. İbrahim Çolak, Çankaya'da (4 Haziran 1921)

Mustafa Kemal, İnönü Savaşları sonrası İsmet Paşa'yla Çankaya'da (4 Haziran 1921)

Ankara Anlaşması'nın görüşmeleri için gelen Fransız Bakan Franklin Bouillon ve Bnb. Sarou Eskişehir'de. Mustafa Kemal ve İsmet Paşa tören birliğini selamlıyorlar (Haziran 1921)

mun iadesine imkan kalmadığına, bundan dolayı da, güttüğümüz milli davanın kaybedildiği yargısına varmışlardı. Bu sebeplerle duydukları öfke ve hıncın acısını benden almak istiyorlardı. İstiyorlardı ki, kendi zanlarına göre bozguna uğramış ve bozgunu devam edecek olan ordunun başında benim de şahsiyetim bozguna uğrasın! Diğer birtakım kimseler, diyebilirim ki çoğunluk, bana karşı duydukları güven dolayısıyla, samimi olarak ordunun başına geçmemi istiyorlardı. ..... Bu durum 4 Ağustos 1921 günü gizli oturumda geçiyordu. ..... Başkanlık makamına şöyle bir önerge verdim: ' ..... Ordunun maddi ve manevi gücünü en kısa zamanda artırıp en yüksek seviyeye çıkarmak, sevk ve idaresini bir kat daha kuvvetlendirmek için, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin sahip olduğu yetkileri fiilen kullanmak şartıyla, başkomutanlığı üzerime alıyorum. Ömrüm boyunca milli hakimiyetin en sadık bir kulu olduğumu millete bir defa daha gösterebilmek için, bu yetkinin üç ay gibi kısa bir süre ile sınırlandırılmasını ayrıca rica ederim.' ..... 5 Ağustos 1921 günü kanun çıktı, ikinci maddesinde bana verilen yetki şuydu: 'Başkomutan, ordunun maddi ve manevi gücünü büyük ölçüde artırmak, sevk ve idaresini bir kat daha sağlamlaştırmak için Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bununla ilgili yetkisini, meclis adına, fiilen kullanabilir..."

23 Ağustos 1921 – 13 Eylül 1921

Büyük Nutuk:

"Düşman ordusu, 23 Ağustos 1921'de ciddi olarak cephemize doğru taarruza geçti. Birçok kanlı, bunalımlı safhalar ve dalgalar oldu. Düşman ordusunun üstün grupları, savunma hattımızın birçok parçalarını kırdılar. ..... Fakat kırılan her kısmın yerine en yakın bir yerde hemen yeni bir savunma hattı kuruluyordu. ..... Memleket savunmasını ifade için dedim ki: Savunma hattı yoktur, savunma sathı vardır. O satıh bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk edilemez. ..... Ordumuzun her ferdi, bu sistem içinde, her adımda, en büyük fedakarlığı göstererek ve düşmanın üstün kuvvetlerini yıpratıp yok ederek, sonunda onu taarruzuna devam güç ve kudretinden yoksun duruma getirdi. ..... 23 Ağustos-13 Eylül, yirmi iki gün, yirmi iki gece aralıksız devam eden büyük ve kanlı Sakarya Meydan Mu-

Mustafa Kemal, Sakarya Meydan Savaşı'nı yönetirken, Duatepe'de (10 Eylül 1921)

Mustafa Kemal meclise gitmek üzere (1921)

Mustafa Kemal dinlenirken

harebesi yeni Türk Devleti'nin tarihine, dünya tarihinde pek az rastlanan büyük bir meydan muharebesi örneği kaydetti. ..... Sakarya Meydan Muharebesi'nin sonuna kadar askeri bir rütbem yoktu. Ondan sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisince bana, MAREŞAL RÜTBESİ ile GAZİ UNVANI verildi. Osmanlı Devleti'nin rütbesinin yine o devlet tarafından geri alınmış olduğunu biliyorsunuz."

20 Ekim 1921
Kanlı Sakarya Meydan Muharebesi'nden otuz yedi gün sonra Fransızlarla Ankara Anlaşması imzalandı. Bu anlaşmayla siyasi, iktisadi, askeri bir bedel ödenmeden vatan topraklarının bazı parçaları işgalden kurtarıldı. Bu anlaşmayla milli davamız, ilk defa, bir batılı devlet tarafından onaylanmış ve açıklanmış oldu.

26 Ağustos 1922
Saat 05:30. Topçu ateşiyle Büyük Taarruz başladı.

30 Ağustos 1922
Yunan ordusu kuşatılarak imha edildi. Başkomutanlık Meydan Muharebesi, Türklerin zaferi ile sonuçlandı. Gazi Mustafa Kemal Paşa: "Ordular! İlk hedefiniz, Akdeniz'dir. İleri!" direktifini verdi.

9 Eylül 1922
Türk ordusu İzmir'e girdi.

3-11 Ekim 1922
Müzakereler sonunda Mudanya Mütarekesi imzalandı.

1 Kasım 1922
TBMM, hilafet ve saltanatın birbirinden ayrılarak, saltanatın kaldırılmasına karar verdi.

Büyük Nutuk;
"İtilaf devletleri tarafından, 28 Ekim 1922'de Lozan'da toplanacak Barış Konferansı'na davet edildik. İtilaf devletleri, hala İstanbul'da bir hükümet tanımak istiyor ve onu da bizimle birlikte konferansa davet ediyordu. ..... 1 Kasım 1922 tarihinden önce, muhalifler, meclis çevresinde, benim saltanatı kaldıracağım yolunda, telaşlı ve heyecanlı propaganda yapıyorlardı. Rauf Bey, bir gün, meclisteki odama gelerek benimle bazı önemli konuları görüşmek istediğini söyledi. ..... Refet Paşa'nın Keçiören'deki evinde dört kişi toplandık.
Rauf Bey'e düşüncelerini sordum. Rauf Bey: 'Ben, saltanat ve hilafet makamına vicdanımla ve duygularımla bağlıyım. Çünkü benim babam, padişahın ekmeği ve nimetiyle yetişmiş, Osmanlı Devleti'nin ileri gelen adamları sırasına geçmiştir. Benim de kanımda o nimetin zerreleri vardır. Ben nankör değilim ve olmam. Padişaha bağlılık borcumdur. Halifeye bağlılığım ise terbiyem gereğidir. Bunlardan başka, genel bir görüşüm de vardır. Bizde milleti ve kamuoyunu elde tutmak güçtür. Bunu ancak, herkesin erişemeyeceği kadar yüksek görülmeye alışılmış bir makam sağlayabilir. O da, saltanat ve hilafet makamıdır. Bu makam ortadan kaldırılıp, onun yerine başka nitelikte bir makam getirmeye çalışmak felakete ve büyük acılara yol açar. Bu da asla doğru olmaz' dedi. Refet Paşa'dan aldığım cevap şuydu: 'Rauf Bey'in düşünce ve görüşlerinin hepsine katılırım. Gerçekten de, bizde padişahlıktan ve hilafetten başka bir idare şekli söz konusu olamaz.' Fuat Paşa'nın düşüncesini öğrenmek istedim. Paşa, Moskova'dan yeni döndüğünden, durumu, halkın duygu ve düşüncelerini daha yeterince incelemeye vakit bulamadığından söz ederek görüşülen konu üzerinde kesin bir düşünce ve görüş ileri süremeyeceğini bildirdi ve özür diledi. ..... Tevfik Paşa'nın telgrafları dolayısıyla, saltanatı hilafetten ayırmaya ve önce saltanatı kaldırmaya karar verdiğim zaman, ilk yaptığım işlerden biri de, derhal, Rauf Bey'i meclisteki odama çağırmak oldu. Rauf Bey'in, Refet Paşa'nın evinde, sabahlara kadar dinlediğim görüşlerini hiç bilmiyormuşum gibi kendisinden şu istekte bulundum; hilafeti ve saltanatı birbirinden ayırarak saltanatı kaldıracağız! Bunun doğru olduğu konusunda kürsüden bir konuşma yapacaksın! Rauf Bey'le bundan başka bir tek kelime konuşmadık. Rauf Bey odamdan çıkmadan önce, aynı maksatla çağırmış olduğum Kazım Karabekir Paşa geldi. Ondan da aynı şekilde konuşmasını rica ettim. ..... O tarihe ait meclis tutanaklarında görüldüğü üzere Rauf Bey kürsüden bir-iki defa görüştü ve hatta saltanatın kaldırıldığı günün bayram ilan edilmesi teklifini de ortaya attı. Rauf Bey'in bu tutum ve davranışı nasıl yorumlanabilir?

Gazi Mustafa Kemal, Rus ve Azerbaycan Heyetleri ile Afyon Çay'da denetimde (30 Mart 1922)

Başkomutan Gazi Mustafa Kemal, Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa ile Ilgın manevralarında (1 Nisan 1922)

Sakarya adını verdiği atıyla (1922)

Başkomutan Gazi Mustafa Kemal, Büyük Taarruz sabahı Afyon Kocatepe'de (26 Ağustos 1922)

Başkomutan Mareşal Gazi Mustafa Kemal, yanında Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak ve yaveri Salih Bozok ile İzmir'e geliyor (10 Eylül 1922)

Başkomutan Mustafa Kemal Afyon Çay'da I. Ordu Komutanı Ali İhsan (Sabis) Paşa'yla (1922)

..... 1 Kasım 1922 günü yapılan meclis toplantısında hilafet-saltanat konusu uzun tartışmalara uğradı. Mecliste geniş bir konuşma yapma gereğini duydum. ..... Hülagu'nun Halife Mu'tasım'ı idam ettirerek yeryüzünde hilafete fiilen son verdiğini ve 1517'de Mısır'ı alan Yavuz'un unvanı halife olan bir mülteciye önem vermeseydi, hilafet unvanının günümüze kadar miras kalmış bulunmayacağını anlattım. ..... Konu Karma Komisyon'da görüşüldü. Şer'iye Komisyonu'nda bulunan hoca efendiler, hilafetin saltanattan ayrılamayacağını, bilinen safsatalara dayanarak iddia ettiler. Bu iddiaların yersizliğini ortaya koyup çürütmek için serbestçe konuşabilecek olanlar ortaya çıkmadılar. ..... Karma Komisyon başkanından söz istedim, önümdeki sıranın üzerine çıktım, yüksek sesle şu konuşmayı yaptım:

Hakimiyet ve saltanat hiç kimse tarafından hiç kimseye ilim gereğidir diye görüşme ve tartışmalarla verilmez. Hakimiyet, saltanat, kuvvetle, kudretle ve zorla alınır. Osman oğulları, zorla, Türk milletinin hakimiyet ve saltanatına el koymuşlardır. Bu zorbalıklarını altı yüzyıldan beri sürdürmüşlerdir. Şimdi de, Türk milleti bu saldırganlara isyan ederek ve artık dur diyerek, hakimiyet ve saltanatını fiilen kendi eline almış bulunuyor. Bu bir oldu bittidir. Söz konusu olan, millete hakimiyetini, saltanatını bırakacak mıyız, bırakmayacak mıyız, meselesi değildir. Mesele, zaten oldu bitti haline gelmiş olan bir gerçeği, kanunla ifadeden ibarettir. Bu mutlaka olacaktır. Burada toplananlar, meclis ve herkes meseleyi tabii olarak karşılarsa, sanırım ki, uygun olur. Aksi takdirde yine gerçek usulüne uygun olarak ifade edilecektir. Fakat, belki de bazı kafalar kesilecektir. ...İşin ilim yönüne gelince, hoca efendilerin merak ve endişeye kapılmalarına yer yoktur. Bu konuda, ilmi açıklamalarda bulunayım dedim ve uzun uzadıya bir takım açıklamalar yaptım. Ankara milletvekillerinden Hoca Mustafa Efendi: 'Affedersiniz efendim, biz konuyu başka açıdan ele alıyorduk, açıklamalarınızla aydınlandık' dedi. Konu Karma Komisyonca çözüme bağlanmıştı... Süratle kanun tasarısı hazırlandı. O gün meclisin ikinci oturumunda okundu. ..... Başkan oya sundu, 'Oy birliği ile kabul edilmiştir' dedi."

Mustafa Kemal TBMM'nde konuşma yaparken (1922)

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa Çay'da, Afyon (30 Mart 1922)

Ilgın Manevraları'nda İsmet İnönü ile birlikte denetimlerde bulunurken (1922)

17 Kasım 1922
Vahdettin, Malaya adlı İngiliz harp gemisiyle Malta'ya gitmek üzere İstanbul'dan kaçtı.

18 Kasım 1922
TBMM, Vahdettin'in halifeliğini kaldırdı; Abdülmecit Efendi'yi halife seçti.

Büyük Nutuk:
"Abdülmecit Efendi, zaman içinde, halifeliği hangi unvan ve yöntemlerle yürüteceği konusunda kendisiyle yapılan anlaşmalara uymamıştır. Bunda hem Abdülmecit Efendi'nin hem de onu cesaretlendiren art niyetli insanların rolü var. ..... Refet Paşa, 'Konya' adındaki atını halifeye hediye etmiş ve 'Hayvanın Halife Hazretleri tarafından beğenilmesini Tanrı'nın bir lütfu sayıyorum' demiştir. Halifenin başyaveri Şekip Hakkı'nın Refet Paşa'ya gönderdiği yazı:

' ..... Yüce Cebrail, kainatın şerefi, Peygamberimiz Hazretlerine (S.A.S.) peygamberliği bildirdiği gibi, zat-ı devletiniz de, Halife Hazretlerine Peygamberin Vekili olduğunu bildirdiğinizden dolayı, yüksek şahsiyetiniz, kendilerine bütün ömürlerinin en mutlu ve kutsal olayını her zaman hatırlatacaktır. ..... Bu vesileyle ve sonuç olarak size, Tanrı'nın gölgesi ve Peygamberin Vekili Halife Hazretleri, özel selamlarını ve hayır dualarını bildirmek ve müjdelemekten şeref duyar..... Şekip Hakkı, Başyaver.' Gerici bir grup, Milletvekili Hoca Şükrü imzasıyla, 'İslam Hilafeti ve Büyük Millet Meclisi' adıyla bir broşür yayınladı. Bunlar; 'Hilafet demek, hükümet demektir. Hilafetin hak ve görevlerini yok etmek, hiç kimsenin, hiçbir meclisin elinde değildir' davasını ortaya atmışlardı. ...'Halife meclisin, meclis halifenin' safsatasıyla, millet meclisini, halifenin danışma kurulu ve halifeyi, meclisin dolayısıyla, devletin başkanı gibi göstermek ve kabul ettirmek istiyorlardı. ..... Yüzyıllar boyunca olduğu gibi, bugün de, milletlerin cahilliğinden ve bağnazlığından yararlanarak binbir türlü siyasi ve şahsi maksatla çıkar sağlamak için, dini alet ve vasıta olarak kullanmak teşebbüsünde bulunanların memleket içinde de, dışında da var oluşu, ... İnsanlık dünyası, din konusundaki, her türlü hurafelerden arınarak, gerçek bilim ve tekniğin ışıklarıyla tertemiz

Adapazarı (16 Haziran 1922)

Mustafa Kemal Paşa ve Cevat Abbas Gürer Karaçam'da, Kocaeli Grup Kumandanlığı Karargahı'nda, Geyve Boğazı (17 Haziran 1922)

ve mükemmel oluncaya kadar DİN OYUNU AKTÖRLERİNE her yerde rastlanacaktır. ..... Milletimizin kurduğu yeni devletin mukadderatına, işlerine, bağımsızlığına, unvanı ne olursa olsun hiç kimseyi karıştırmayız! Milletin kendisi, kurduğu devleti ve onun bağımsızlığını koruyor ve sonsuz olarak da koruyacaktır. ..... Milletimiz, yüzyıllarca, bu anlamsız ve boş görüşten hareket ettirildi. Fakat ne oldu? Her gittiği yerde milyonlarca insan bıraktı. Yemen Çöllerinde kavrulup yok olan Anadolu evlatlarının sayısını biliyor musunuz? Suriye'yi Irak'ı elden çıkarmamak için, Mısır'da barınabilmek için, Afrika'da tutunabilmek için ne kadar insan telef oldu, bunu biliyor musunuz? Ve sonuç ne oldu, görüyor musunuz? ..... YENİ TÜRKİYE'NİN VE YENİ TÜRKİYE HALKININ, ARTIK, KENDİ VARLIK VE MUTLULUĞUNDAN BAŞKA DÜŞÜNECEK BİR ŞEYİ YOKTUR. ..... Millete şunu hatırlattım ki, kendimizi dünyanın hakimi zannetmek gafleti, artık devam etmemelidir. Dünyanın durumunu ve dünyadaki gerçek yerimizi tanımamaktaki gafletle, gafillere uymakla, milletimizi sürüklediğimiz felaketler yetişir! Bile, bile aynı faciayı devam ettiremeyiz."

21 Kasım 1922

Büyük Nutuk

"Lozan Konferansı genel toplantısı 21 Kasım 1922 günü yapılmıştır. ..... Görüşmeler hararetli ve tartışmalı geçiyordu. Türk haklarını tanıyan olumlu bir sonuç görülmüyordu. Ben bunu pek tabii buluyordum. Çünkü Lozan barış masasında ele alınan meseleler, yalnız üç dört yıllık, yeni devreye ait ve onunla sınırlı kalmıyordu. Yüzyılların hesabı görülüyordu. ..... Bilindiği üzere, yeni Türk Devleti'nin yerini aldığı Osmanlı Devleti, Uhud-ı Atika adı altında bir takım kapitülasyonların esiri idi. Hıristiyan halkın birçok hakları ve ayrıcalıkları vardı. Osmanlı Devleti, Osmanlı ülkesinde oturan yabancılara karşı yargı hakkını uygulayamazdı. Osmanlı'nın vatandaşlarından aldığı vergiyi, yabancılardan alması engellenmiş bulunuyordu. Devletin varlığını kemiren ve kendi sınırları içinde yaşayan azınlıklarla ilgili tedbirler alması mümkün değildi. Osmanlı Devleti, kendisini kuran temel unsurun, Türk milletinin, insanca yaşamasını sağlayacak tedbirleri alma bakımından engellenmişti; memleketi imar edemez, demiryolu yaptıramazdı. Hatta okul

İzmit'te Albay Halit Bey gazeteciler ve subaylarla (17 Haziran 1922)

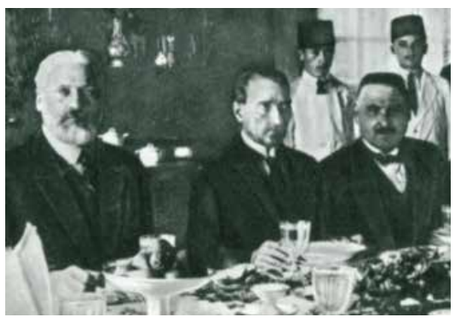

Fransız diplomat Claude Farrere ve Mareşal Gazi Mustafa Kemal Paşa İzmit'te beraberler (19 Haziran 1922)

yaptırmakta bile serbest değildi. Bu gibi durumlarda yabancı devletler hemen işe karışırlardı. ..... Osmanlı hükümdarları ve çevresindeki yakınları debdebe ve gösteriş içinde yaşayabilmek için memleket ve milletin bütün servet kaynaklarını kuruttuktan başka, milletin her türlü çıkarlarını feda etmek, devletin haysiyet ve şerefini ayaklar altına almak suretiyle birçok dış borçlar yapmışlardı. O kadar ki, devlet bu borçların faizlerini bile ödeyemeyecek duruma gelmiş, dünya gözünde, MÜFLİS sayılmıştı. Mirasçısı olduğumuz Osmanlı Devleti'nin dünya gözünde hiçbir değeri, fazileti ve haysiyeti kalmamıştı. Devletlerarası hukukun dışında tutulmuş, sanki himaye ve korunmaya muhtaç duruma gelmiş gibi kabul ediliyordu. ..... Konferans masasında istediğimiz, zaten elde edilmiş olan hakların usulünce ifade ve onaylanmasından başka bir şey değildi. İsteklerimiz, açık ve tabii haklarımızdı..."

2 Aralık 1922

Milletvekili seçimi kanununda yapılacak değişiklikle Mustafa Kemal Paşa'yı vatandaşlık haklarından mahrum bırakma çabası...

Büyük Nutuk:

" ..... Söz alarak, şunları söyledim. ..... Erzurum Milletvekili Süleyman Necati, Mersin Milletvekili Selahattin ve Canik Milletvekili Emin Beyefendiler tarafından teklif edilen kanun tasarısı, doğrudan doğruya, benim şahsımı vatandaşlık haklarından yoksun bırakmak maksadını güdüyor. ..... Maalesef benim doğum yerim bugünkü sınırlar dışında kalmış bulunuyor. İkincisi, herhangi bir seçim bölgesinde beş yıl oturmuş da değilim. ..... Eğer düşmanlar maksatlarında tam bir başarıya ulaşmış olsalardı, Allah korusun, bu tasarıya imza koymuş olan efendilerin de doğum yerleri sınır dışında kalabilirdi. ..... Eğer bu maddenin istediği şartı yerine getirmeye çalışsaydım, İstanbul'u kazandırmaktan ibaret olan, Arıburnu ve Anafartalar'daki savunmalarımı yapmamam gerekirdi. ..... Bitlis ve Muş'u aldıktan sonra Diyarbakır'a doğru yayılan düşmanın karşısına çıkmamam, Bitlis ve Muş'u kurtarmaktan ibaret olan vatan görevimi yapmamam gerekirdi. ..... Bugün milli sınırlar dediğimiz sınırları fiili olarak çizmemem gerekirdi. ..... Ben zannediyorum ki, bu hizmetlerimden dolayı milletimin sevgi ve saygısını kazandım. Belki bütün İslam dünyasının sevgi ve saygısını da kazanmış bulunuyorum. Fakat bu durumdan dolayı, bu sevgi ve saygılara karşılık vatandaşlık haklarından yoksun bırakılacağımı asla hatırıma getirmezdim. Yabancı düşmanların, bana suikast yaparak, beni memleket hizmetinden alıkoymaya çalışacaklarını tahmin ederdim; fakat hiçbir zaman hatır ve hayalime getirmezdim ki, yüce mecliste iki üç kişi bile olsa, aynı zihniyette kimseler bulunabilsin. ..... Bu efendiler gerçekten kendi seçim bölgelerinin duygu ve düşüncelerini mi aksettiriyorlar? ..... Acaba milletin de kendileri gibi düşündüğünü söyleyebilirler mi? ..... Beni vatandaşlık haklarından yoksun bırakmak yetkisi bu efendilere nereden verilmiştir? Bu kürsüden, resmen, yüce heyetinize ve bu efendilerin seçim bölgeleri halkına ve bütün millete soruyorum ve cevap istiyorum."

4 Şubat 1923

Lozan Konferansı kesildi.

Büyük Nutuk:

" .... İtilaf devletleri temsilcileri, Delegeler Heyetimize bir barış tasarısı verdiler. Bu tasarı anlam ve öz bakımından istiklalimize zarar veren şartları içine alıyordu. Özellikle, adli, mali ve iktisadi konularla ilgili maddeler çok ağırdı. Bunun için bu tasarıyı kesinlikle reddetmek zorundaydık. .... Delegeler Heyetimiz geri döndü. ..... İsmet Paşa kabinede durumu açıkladı ve yeni bir talimat istedi. Meclisin görüşünü alma gereği duyuldu, konu meclise getirildi. Mecliste bu konu üzerinde günlerce ve günlerce süren görüşme ve tartışmalar yapıldı. Muhalifler, Delegeler Heyetimiz ve İsmet Paşa'ya amansız düşman kesilmişlerdi. Sözde, barış olmuşken, İsmet Paşa yapmamış geri dönmüş. Delegeler Heyeti, Bakanlar Kurulu'nun talimatına aykırı hareket etmiş. ..... Muhalifler, adeta ne istediklerini bilmez durumdaydılar."

17 Şubat 1923

İzmir İktisat Kongresi'ni açış konuşmasında, Mustafa Kemal Paşa: "Hayali harici siyaset peşinde dolaşanlar, dayanak noktalarını kendiliğinden kaybederler. Kılıç ile fütuhat yapanlar, sapan ile fütuhat yapanlara mağlup olmaya ve netice olarak yerlerini onlara vermeye mecburdurlar. Siyasi ve askeri mu-

Gazi Mustafa Kemal, Gebze istasyonunda Halide Edip Adıvar ile birlikte (17 Ocak 1923)

Türk Delegasyonu, Lozan (1923)
Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanması ve Lozan Konferansı'nın sonu

Lozan Konferansı

1923 Cumhurbaşkanı

zafferiyetler iktisadi muzafferiyetlerle taçlandırılmazlarsa husule gelen zaferler devamlı olamaz, az zamanda söner."

23 Nisan 1923
Lozan Konferansı yeniden toplandı.

24 Temmuz 1923
Lozan Barış Anlaşması imzalandı.

Büyük Nutuk:
" ..... Dört yıllık İstiklal Mücadelemiz, milletimizin şanına layık bir BARIŞ ile sonuçlanmış bulunuyordu. 24 Temmuz 1923'te Lozan'da imza edilen anlaşma, 24 Ağustos 1923'te mecliste onaylandı. ..... Lozan'da, kapitülasyonların her türlüsü kökünden ebedi olarak kaldırılmıştır. ..... BU ANTLAŞMA, TÜRK MİLLETİ'NE KARŞI, YÜZYILLARDAN BERİ HAZIRLANMIŞ VE SEVR ANLAŞMASI İLE TAMAMLANDIĞI SANILMIŞ BÜYÜK BİR SUİKASTIN SONUÇSUZ KALDIĞINI BİLDİRİR BİR BELGEDİR. OSMANLI TARİHİNDE BENZERİ GÖRÜLMEMİŞ BİR SİYASİ ZAFER ESERİDİR."

Lozan Antlaşması, Türkiye Devleti'nin doğum belgesidir. Lozan Antlaşması, Türk ulusunun taşınabilir, taşınamaz, maddi, manevi, siyasi, tarihi tüm değerlerinin uluslararası kurallara göre uluslararası güçler tarafından onaylanmış tapu senedidir. Bu kazanımlardan ödün vermek, Türk ulusuna ve T.C. Devleti'ne ihanettir.

13 Ekim 1923
"Türkiye Devleti'nin başkenti Ankara'dır" kanunu TBMM'de kabul edildi.

29 Ekim 1923
Cumhuriyet ilan edildi.

Büyük Nutuk:
"Efendiler, meclisçe cumhuriyet kararı 29/30 Ekim 1923 gecesi saat 20.30'da verildi. On beş dakika sonra, yani 20:45'te, cumhurbaşkanı seçildi. Durum aynı gece bütün memlekete bildirildi ve her tarafta, gece yarısından sonra yüz bir pare top atılarak ilan edildi. Cumhurbaşkanı seçiminin sonucunu, İsmet Bey (Paşa): 'Türkiye cumhurbaşkanlığı için yapılan oylamaya yüz elli sekiz kişi katılmış ve cumhurbaşkanlığına yüz elli sekiz üye, oybirliğiyle, Ankara Milletvekili Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ni seçmişlerdir' diye açıkladı... Bir konuşma yaptım: 'Saygıdeğer Arkadaşlar, ... Bugüne kadar, doğrudan doğruya, meclis başkanlığında bulundurduğunuz arkadaşınıza yaptırdığınız bu görevi, cumhurbaşkanı unvanıyla yine aynı arkadaşınız, bu aciz arkadaşınıza tevcih ediyorsunuz. Bu münasebetle, şimdiye kadar hakkımda gösterdiğiniz sevgi, samimiyet ve güveni bir defa daha göstermekle, yüksek değer bilirliğinizi ispat etmiş oluyorsunuz. Bundan dolayı yüce heyetinize gönlümün bütün samimiyeti ile teşekkürlerimi arz ederim. Efendiler, asırlardan beri doğrudan haksızlığa ve zulme uğramış olan milletimiz, Türk milleti, gerçekte soydan sahip bulunduğu yüksek değerlerden yoksun zannediliyordu. Son yıllarda milletimizin fiili olarak gösterdiği kabiliyet, istidat ve kavrayış, kendi hakkında kötü düşünenlerin ne kadar gafil, ne kadar gerçeği görmekten uzak, görünüşe aldanan insanlar olduğunu pek güzel ispat etti. Milletimiz kendisinde var olan vasıfları ve değeri, hükümetin yeni adıyla, medeniyet dünyasına çok daha kolaylıkla gösterebilecektir. Türkiye Cumhuriyeti, dünya devletleri arasında tuttuğu yere layık olduğunu eserleriyle ispat edecektir. ..... Türk milletinin son dört yıl içinde kazandığı zafer, bundan sonra da, birkaç misli olmak üzere kendini gösterecektir. ..... Yüce heyetinizin şahsıma karşı gösterdiği sevgi, güven ve desteğin devamını rica ediyorum, ancak bu sayede ve Tanrı'nın yardımıyla, bana verdiğiniz ve vereceğiniz görevleri en iyi şekilde yapabileceğimi ümit ediyorum. ..... TÜRKİYE CUMHURİYETİ MESUT, MUVAFFAK VE MUZAFFER OLACAKTIR. ..... Efendiler, cumhuriyetin ilanı, bütün milletçe sevinçle karşılandı. Her tarafta parlak sevinç gösterileri yapıldı. Yalnız İstanbul'da iki üç gazete ve yalnız İstanbul'da toplanan bazı kimseler, milletin genel ve samimi olan bu sevincine katılmaktan çekindiler. Endişeye düştüler. Cumhuriyetin ilanına ön ayak olanları eleştirmeye başladılar. ..... Cumhuriyetin ilanı üzerine, Rauf Bey'i ve kendisi ile aynı düşüncede olanları telaş ve heyecana sürükleyen gerçek sebep, devlet başkanlığı makamına cumhurbaşkanının getirilmiş olmasıdır. Aslına bakılırsa, 'Cumhurbaşkanı devletin başkanıdır' dedikten sonra, halifeye verilecek sıfat ve yetkiyi sağlamakla uğraşan, onun sevgi ve iltifatını Tanrı'nın lütfu sayarak memnun olan-

Cumhuriyetin ilanından sonra TBMM'nin oybirliğiyle Cumhurbaşkanlığına seçtiği Gazi Mustafa Kemal

Gazi Mustafa Kemal Bilecik-Osmaneli istasyonunda bir öğrencinini okuduğu şiiri dinlerken (16 Ocak 1923)

Ankara'da Çiftlik istasyonu civarında düzenlenen askeri tatbikatta solunda Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Alpay, Kazım Karabekir Paşa ve geride eşi Latife Hanım görülmekte (10 Şubat 1923)

Latife Hanım'ın ailesinin Ankara'yı ziyaretinde (8 Temmuz 1923)

Gazi Mustafa Kemal eşi Latife Hanım'la Adana'da (17 Mart 1923)

1923-1924

ların hayal kırıklığına düşmekten duydukları üzüntü ve kaygıyı tabii görmek gerekir. ..... Geri dönülmesini sağlamak için de kamuoyunu GERİCİLİĞE kışkırtıyorlar. ..... Cumhuriyetin ilanında, Rauf Bey ve benzerlerinin yaptıkları gibi. ..... O günlerde yapılan yayınlar arasında, iki nokta daha yer alıyordu. Bunlardan biri benim hasta olduğum, diğeri de, rahmetli Enver Paşa'nın Türkistan'daki hizmetleri ve hayatta olduğu. Enver Paşa memleket dışında kaldığı yıllarda 'İslam Birliği' için çalışıyormuş, 'Damad-ı Hilafetpenahi' unvanını kullanıyormuş."

Anadolu'ya geçişi, Amasya Genelgesi, Erzurum ve Sivas Kongreleri, TBMM'nin olağanüstü yetkilerle açılması, 1921 Anayasası, saltanatın kaldırılması Atatürk'ün ara hedefleriydi. Yönetim biçimi olarak asıl hedefi, 'En büyük eserim' dediği CUMHURİYETTİ. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün cumhuriyetin ilan edildiği gün duyduğu hazzı, cumhuriyeti çok isteyenlerin bile duyabildiğini sanmıyorum. Cumhuriyeti çok isteyenler, ona kavuşmanın büyük mutluluğunu yaşamışlardır; Atatürk, hem cumhuriyete ulaşmanın büyük hazzını hem de cumhuriyeti gerçekleştirmiş kişi olmanın çok büyük gururunu yaşıyordu. O yüce insan, en büyük eseri cumhuriyeti tükenmez bir kaynak, çok değerli bir cevher, en büyük güç Türk gençliğine emanet etti. Türk gençliğinin işi çok zor; çünkü laik, demokratik Türkiye Cumhuriyeti'nin karşısında, bilinenin çok üstünde, iç ve dış düşmanlar var. Her şeye rağmen, onurundan, özgürlüğünden, insani değerlerinden ödün vermeyi kendine yediremeyen Türk gençliği mutlaka başaracaktır.

3 Mart 1924

-Şeriye ve Evkaf ve Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Vekaletleri'ni kaldıran kanun,

-Tevhidi Tedrisat Kanunu,

-Hilafetin kaldırılması ve Osmanlı hanedanının Türkiye Cumhuriyeti dışına çıkarılması kanunu TBMM'de kabul edildi.

Büyük Nutuk:

"Saygıdeğer Efendiler, her meselede ve her uygulamada kendisini söz konusu ettirmiş olan halifeye ve hilafete bir defa daha dokunacağım. ..... Başbakan İsmet Paşa'dan 22 Ocak 1924 tarihli bir şifre aldım, bu telgrafa cevap olarak ma-

Yakın silah arkadaşı İsmet Paşa ile birlikte

İlk Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal İzmir'de (1 Ocak-2 Şubat 1924)

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, Dumlupınar'da "Şehit Asker" için yapılacak anıtın temelini atmaya giderken (30 Ağustos 1924)

Samsun Çarşamba demiryolu inşaatını başlatan ilk kazmayı Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal vururken

kine başında yazdığım telgraf şudur: 'Hilafet makamı ve halifenin şahıslarıyla ilgili yanlış anlamalar ve yanlış yorumlar, halifenin kendi yanlış tutum ve davranışlarından kaynaklanmaktadır. Halife kendi özel hayatı ve dış yaşayışı ile ecdadı padişahların yolunu tutmuş görünmektedir. Cuma Alayları, yabancı devlet temsilcileri yanına memur göndererek ilişkiler kurmak, gösterişli gezintiler, saray hayatı, sarayında yedek subaylara varıncaya kadar kabul etmek, onların şikayetlerini dinleyerek, onlarla birlikte ağlamak gibi davranışlar, bu cinstendir. ..... Halife ve bütün dünya, kesin olarak bilmelidir ki, bugün var olan ve korunmakta bulunan halifenin ve halifelik makamının gerçekte, ne dini ve ne de siyasi bakımdan hiçbir anlamı ve var olma gerekçesi yoktur. Türkiye Cumhuriyeti safsatalarla, varlığını ve istiklalini tehlikeye atamaz. Bizce, hilafet makamı olsa olsa tarihi bir hatıra olmaktan öteye bir önem taşıyamaz. ..... Fransızlar, kral hanedanını ve yakınlarını Fransa'ya sokmakta, bağımsızlıkları ve hakimiyetleri için, yüz yıl sonra bile, sakınca görüp dururken, her gün ufuktan, kendileri için, bir saltanat güneşinin doğmasına duacı bir hanedan mensupları ile ilgili tutumumuzda Türkiye Cumhuriyeti'ni nezaket ve safsataya kurban edemeyiz.'

..... Efendiler, açık ve kesin olarak söylemeliyim ki, Müslümanları hala bir halife korkuluğu ile uğraştırıp aldatma gayretinde bulunanlar, YALNIZ VE ANCAK MÜSLÜMANLARIN VE ÖZELLİKLE TÜRKİYE'NİN DÜŞAMANLARIDIRLAR. Böyle bir oyuna kapılıp hayal kurmak da, ancak ve ancak cahillik ve gaflet eseri olabilir..."

20 Nisan 1924
1921 Anayasası'nın bazı maddelerini değiştiren yeni anayasa TBMM'de kabul edildi.

30 Ağustos 1924
Gazi Mustafa Kemal Paşa, Dumlupınar'da Başkomutanlık Zaferi'nin kutlama töreninde gençlere şöyle seslendi; "Ey yükselen yeni nesil! Cumhuriyeti biz tesis ettik, onu ila ve idame edecek sizsiniz."

22 Eylül 1924
Gazi Mustafa Kemal Paşa, Samsun İstiklal Ticaret Mektebi'nde öğretmenlerin onuruna verdikleri çayda şöyle konuştu: "Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, muvaffakıyet için, en hakiki mürşit ilimdir, fendir. İlmin ve fennin haricinde mürşit aramak gaflettir, cehalettir."

17 Kasım 1924
Mustafa Kemal Paşa ile yola çıkıp sonra ondan kopan bir kısım eski askerler tarafından, Kazım Karabekir önderliğinde, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kuruldu.

13 Şubat 1925
Şeyh Sait'e bağlı kuvvetler, Bingöl'ün Genç kasabasında isyan başlattı.

10 Nisan 1925
Türk uyruğunda bulunan her türlü şirket ve müesseselerde, muamelelerin ve kayıtların Türkçe tutulması mecburiyeti hakkındaki kanun TBMM'de kabul edildi. Hedef, Devlette, her alanda, Türkçe'yi egemen kılmak. Tek Devlet... Tek Resmi Dil...

3 Haziran 1925
Cumhuriyeti ve devrimleri hedef alan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın merkez ve şubeleri Bakanlar Kurulu kararı ile kapatıldı.

26 Ağustos 1925
Gazi Mustafa Kemal Paşa sivil kıyafeti ve panama şapkası ile Kastamonu'da halka seslendi.

25 Kasım 1925
Şapka giyilmesi hakkındaki kanun TBMM'de kabul edildi.

30 Kasım 1925
-Tekke ve zaviyelerle türbelerin kapatılmasına, bir takım unvanların yasaklanmasına dair kanun TBMM'de kabul edildi.
-TBMM kürsüsünün arkasındaki duvara HAKİMİYET MİLLETİNDİR yazılı pano asıldı.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, Dumlupınar'da "Şehit Asker" anıtı temel atma töreninde İsmet Paşa ile birlikte

Bursa'da halka konuşurken

Şapka ve kıyafet devrimi konuşmasını yaparken Kastamonu'da (23 Ağustos 1925)

Şapka devrimi zamanından bir görüntü

1926-1927-1928-1929-1930-1931

26 Aralık 1925
Uluslararası saat ve takvim hakkındaki kanunlar TBMM'de kabul edildi.

17 Şubat 1926
Türk Medeni Kanunu TBMM'de kabul edildi.

19 Nisan 1926
Kabotaj Kanunu TBMM'de kabul edildi.

19 Haziran 1926
İzmir suikastı planının ortaya çıkmasından sonra Anadolu Ajansı'na verdiği demeçte, Gazi Mustafa Kemal Atatürk: "Benim naçiz vücudum, bir gün elbet toprak olacaktır. Fakat Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır" dedi.

14 Ekim 1926
İstanbul'da ilk medeni nikah kıyıldı.

20 Ekim 1927
Gazi Mustafa Kemal Paşa, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın ikinci büyük kongresinde 36 saat 33 dakika süren Büyük Nutuk'u günde ortalama altı saat kürsüde kalarak okumaya başladı. Son sözleri şöyle; "Ey Türk Gençliği! Birinci vazifen, Türk İstiklalini ve Türk Cumhuriyeti'ni ilelebet müdafaa ve muhafaza etmektir. Muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur."

3 Şubat 1928
Hutbe İstanbul'da Türkçe okunmaya başlandı.

10 Nisan 1928
TBMM, anayasada değişiklik yaparak dinle ilgili bazı madde ve deyimleri kaldırdı.

8 Kasım 1928
Gazi Mustafa Kemal Paşa, yeni Türk harfleri ve harf devrimi ile ilgili demecinde; "Az zaman sonra, yeni Türk harfleriyle, gözleri kamaştırıcı, Türk manevi inkişafının erişeceği kudret ve itibarın beynelmilel seviyesini, gözlerimi kapayarak, şimdiden o kadar parlak görüyorum ki, bu manzara beni kendimden geçiriyor" dedi.

23 Nisan 1929
23 Nisan ilk kez çocuk bayramı olarak kutlandı.

1 Eylül 1929
Okullardan Arapça ve Farsça dersler kaldırıldı.

3 Nisan 1930
Türk kadınlarına seçme ve seçilme hakkı içeren yeni belediye kanunu TBMM'de kabul edildi.

11 Ağustos 1930
Fethi Bey'in yeni bir parti kurma arzusunu belirten mektubuna, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın cevabı: "Görüyorum ki, laik cumhuriyet esasında beraberiz. Zaten benim siyasi hayatta bir taraflı olarak, daima aradığım ve arayacağım temel budur. Binaenaleyh, büyük mecliste aynı temele istinat eden yeni bir fırkanın faaliyete geçerek, millet işlerini serbest münakaşa etmesini cumhuriyetin esaslarından sayarım."

23 Aralık 1930
Menemen'de, Derviş Vahdeti, devrimler aleyhine gericilik hareketi başlattı; önlemeye çalışan yedek subay öğretmen Kubilay'ı şehit ettiler.

2 Şubat 1931
Menemen olayı faillerinden 28'inin ölüm cezasına çarptırılması hakkında Divan-ı Harp kararını onaylayan Adliye Encümeni Mazbatası TBMM'de kabul edildi.

20 Nisan 1931
Gazi Mustafa Kemal imzası ile yayınlanan Cumhuriyet Halk Fırkası seçim beyannamesinde "Yurtta sulh, cihanda sulh" ifadesi yer aldı.

31 Aralık 1931
Taksim'de YERLİ MALI mitingi yapıldı.

Atatürk Haydarpaşa Garı'nda (1 Temmuz 1927)

Atatürk İzmir İstasyonunda Kazım Özalp ile birlikte

Gazi Mustafa Kemal, Prof. Afet İnan'ın "Kadın Hakları" üzerine verdiği konferansta (3 Nisan 1930)

Yurt gezilerinde, Tokat'ta bir köylü vatandaşın derdini dinlerken (21 Kasım 1930)

Gazi Mustafa Kemal, İstanbul Üniversitesi'nde öğrencilerle ders dinlerken (5 Aralık 1930)

1932-1933

22 Ocak 1932
Kuran-ı Kerim'in Türkçe tercümesi, ilk kez İstanbul Yerebatan Camii'nde, Hafız Yaşar (Okur) tarafından okundu.

5 Şubat 1932
İstanbul Süleymaniye Camii'nde ilk Türkçe hutbe okundu.

9 Nisan 1932
Türkiye'nin ilk kadın hakimi Mürüvvet Hanım Adana'da göreve başladı.

6 Temmuz 1932
Cemiyeti Akvam (Milletler Cemiyeti), Türkiye Cumhuriyeti'ni üyeliğe davet etme kararı aldı.

6 Şubat 1933
Bursa'da cereyan eden gerici hareket nedeniyle, Gazi Mustafa Kemal, Ege gezisini yarıda keserek Bursa'ya geldi. Verdiği demeçte: "Hadiseye dikkatimizi bilhassa çevirmemizin nedeni, dini siyasete ve herhangi tahrike bir vesile etmeye asla müsamaha etmeyeceğimizin anlaşılmasıdır. Kesin olarak bilinmelidir ki, Türk milletinin milli dili ve milli benliği bütün hayatında hakim ve esas kalacaktır."

31 Mayıs 1933
İstanbul Darülfununu kaldırılarak İstanbul Üniversitesi kuruldu.

29 Ekim 1933
Cumhuriyet 10 yaşında...

Cumhuriyet'in kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün o günkü bir demecinden ve 10. Yıl Nutku'ndan bazı alıntılar;
"Efendiler, Türk inkılabı kurucudur. Türk ihtilali, yüksek bir insani ülkü ile birleşmiş bir vatanperverlik eseridir. Çocuklarına, bütün güzellikleri ve bütün büyüklükleri görmek ve aynı zamanda bütün sefaletlere acımak sanatını öğretmektir."

" ..... Az zamanda çok büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyeti'dir. ..... Fakat yaptıklarımızı asla kafi görme-

Ankara Halkevi'nde (günümüzde Devlet Resim ve Heykel Müzesi) düzenlenen Türk Tarih Kongresi'nde Dr. Reşit Galip'in bildirisini dinlerken (3 Temmuz 1932)

Türk Dil Kurumu toplantısına başkanlık ederken (4 Ocak 1933)

Gazi Mustafa Kemal, 10'ncu Yıl Nutku'nu söylerken (29 Ekim 1933)

yiz, çünkü daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve azmindeyiz. ..... Milli kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız. ..... Muvaffak olacağımıza şüphem yok, çünkü Türk milletinin karakteri yüksektir. Türk milleti çalışkandır, Türk milleti zekidir. ..... Türk milleti, milli birlik ve beraberlikle güçlükleri yenmesini bilmiştir. ..... Türk milletinin yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda elinde ve kafasında tuttuğu meşale müspet ilimdir. ..... Büyük Türk Milleti! On beş yıldan beri, giriştiğimiz işlerde muvaffakiyet vadeden çok sözlerimi işittin. Bahtiyarım ki, bu sözlerimin hiç birinde milletimin hakkımdaki itimadını sarsacak bir isabetsizliğe uğramadım. ..... Ne mutlu Türküm diyene."

12 Ocak 1934
Yunanistan Başbakanı Eleftherios Venizelos, Atatürk'ü Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterdi.

3 Mayıs 1934
Kayseri Uçak Fabrikası'nda yapılan ilk altı avcı uçağından biri, elli dakikalık uçuşla Kayseri'den Ankara'ya geldi.

24 Kasım 1934
Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya ATATÜRK soyadı verildi.

5 Aralık 1934
Türk kadınlarına milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanıyan anayasa değişikliği TBMM'de kabul edildi.

3 Şubat 1935
Milletvekili genel seçimleri yapıldı, kadınlar ilk kez oy kullandı.

1 Mart 1935
Atatürk, dördüncü kez Cumhurbaşkanı seçildi.

20 Ekim 1935
Türkiye'de ikinci genel nüfus sayımı yapıldı. Türkiye nüfusu 16.158.018 olarak tespit edildi.

Manevi kızlarından Prof. Afet İnan'la Gazi Orman Çiftliği'nde dinlenirken (1934)

İstanbul Metris'te Harp Akademilerinin düzenlendiği askeri tatbikatta (28 Mayıs 1936)

Manevi kızı pilot Sabiha Gökçen'le Eskişehir Hava Okulu'nda (9 Haziran 1936)

20 Temmuz 1936
Boğazların, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin egemenliğine geçişini sağlayan Montreux Antlaşması imzalandı.

27 Ocak 1937
Cenevre'de, Milletler Cemiyeti toplantısında, Hatay'ın bağımsızlığı kabul edildi.

5 Şubat 1937
Anayasanın ikinci maddesi değiştirilerek altı ilke anayasaya konuldu; "Türkiye Devleti cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve inkılapçıdır. Resmi dili Türkçe, başkenti Ankara şehridir."

10 Kasım 1938
BUGÜN, TÜRK ULUSUNUN EN YÜCE İNSANINI KAYBETTİĞİ, EN ACILI GÜNÜ...

Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Dolmabahçe'de, saat 09:05'te hayata gözlerini yumdu. Türk'ün güneşi battı. Gerçek, samimi, Atatürkçülerin bile onun yerini doldurmaları mümkün değildi, nitekim öyle oldu. Sahte Atatürkçüler hemen saf değiştirdiler. Atatürk düşmanı, iç ve dış kurtlar devrimleri aşındırmak, ters yüz etmek için şeytandan daha sahtekarca yöntemlere başvurmaya başladılar. Atatürk'ün kendilerine sağladığı özgürlük, demokrasi ve insan hakları değerlerini art niyetlerine kalkan yaptılar. Çok mesafe aldıklarından şüphe yoktur. Atatürk'ün ruhunun sızladığını düşünüyor, üzülüyor ve utanıyorum.

***

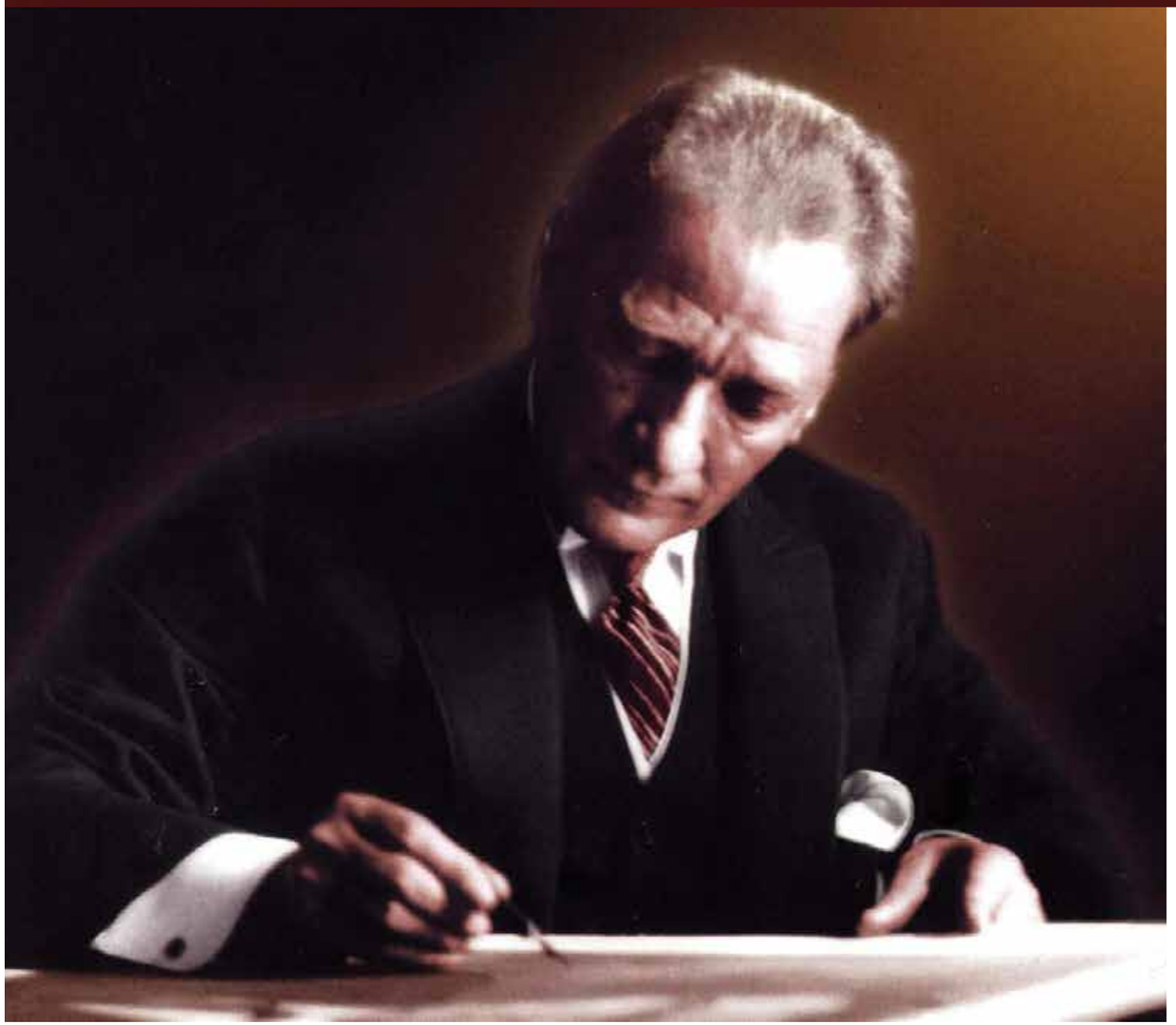

SONUÇ:
Metin kısmında belirlediğim tespitleri üç başlık altında özetleyeceğim.

Atatürk'ün mücadele ettiği güçler ve engeller:
-Topraklarımızı işgal eden emperyalist düşman devletler
-Siyasal gücü elinde bulunduran, halkı sürü gören saltanat ve hilafet
-Dini alet ederek, halkı esir almış din tüccarları
-Padişaha sadakati kutsal sayan, din tüccarlarına itaati Tanrı'ya itaat zanneden, emperyalist güçlere boyun eğmek zorunda kalan, geri bırakılmış halkın anlayışı-inanışı
-Devlet ve millet olarak maddi ve manevi tükenmişlik
-Akla hayale gelmeyecek kadar azınlık gruplar, çıkar grupları ve eşkıyalar
-Dost görünenlerin kaprisleri, kıskançlıkları

Atatürk'ün Türk insanına kazandırdığı sistemler, kurumlar ve anlayışlar:
Atatürk, en kısa ifadeyle, bize Türklüğümüzü, kültürümüzü, ulusumuzu ve devletimizi kazandırdı. Kazanımları biraz daha çeşitlendirmeye ve somutlaştırmaya çalışayım:

YURT-VATAN...
Mili Mücadele, özünde, topraklarımızı işgal eden düşmanlara karşı yapıldı, kazanıldı ve topraklarımız geri alındı, vatan oldu. Ancak, zaferden sonra eski rejim devam etseydi, o topraklar vatan olmayacaktı. Osmanlı'da VATAN kavramı yok, MÜLK kavramı vardı ve mülk padişahındı. Atatürk, hem işgal kuvvetlerini kovduğu hem de Osmanlı zihniyetini tasfiye ettiği için Türkler vatan sahibi olabildi.

BAĞIMSIZLIK...
Vatan kavramındaki anlayışa benzer bir durum. Lozan'da askeri işgal ve kapitülasyonların işgalinden kurtularak, dışa karşı bağımsızlığımızı kazandık; fakat eski rejim devam etseydi, toplum, hükmetme gücünü Tanrı'dan aldığını iddia eden totaliter siyasi rejimin bağımlısı kalacaktı. Atatürk'ün, "Egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur" ilkesini yaşama geçirmesiyle Türk ulusu gerçek bağımsızlığını kazanmış oldu.

DEVLET...
Osmanlı'da vatandaş yok, reaya-kullar vardı. Devlet hanedanındı; ismi de Osmanlı Devleti idi. Atatürk, reayaya vatandaş, ümmete ulus kimliğini kazandırdığı için devletin sahibi ulus oldu.

CUMHURİYET... DEMOKRASİ... HALKÇILIK... LAİKLİK ANLAYIŞI... İNANÇ ÖZGÜRLÜĞÜ...
İnanç özgürlüğü olmayan bir rejim, demokrat olamaz; çünkü din kuralları egemendir. Atatürk'ün, önce anlayış, sonra da, anayasal bir zorunluluk olarak, bize kazandırmakta en çok zorlandığı devrim, laiklik, inanç özgürlüğüdür. Aynı zorluk bugün de, laikliğin korunması bağlamında sürmektedir. İnanç özgürlüğü İslam'ın özüne uygun olmakla beraber, Arap kültürünün egemen olduğu din anlayışında olanlar, "laiklik dinsizliktir" yalanıyla toplumun kafasını karıştırıyorlar.

DEVRİMCİLİK...
Öncelikle yapılan devrimleri korumak, sonra da, bir dinamizm içinde, doğal değişime ayak uydurup çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkma çabasıdır.

DEVLETÇİLİK...

"Devlet, halk içindir" anlayışına rağmen, devlet olmayınca halkın da varlığını sürdüremeyeceği bir gerçektir. Devletçilik, devletin kapsamını, sınırlarını, görevlerini, sorumluluklarını, kutsal devlet ile halkın hizmetkarı devlet arasındaki dengeyi belirleme anlayışıdır.

ULUSALCILIK...

Kesinlikle ırkçılık değil! Ulusuna, vatanına, devletine, kültürüne, değerlerine sahip çıkma anlayışıdır.

EVRENSEL HUKUK-POZİTİF HUKUK...

Nakillere dayalı, Arap kültürünü yansıtan, şeriat hukukunun yerine evrensel, pozitif hukuk...

POZİTİF EĞİTİM... EĞİTİM BİRLİĞİ... KADIN HAKLARI... ÖZGÜR İRADE... UYGAR TOPLUMSAL GÖRÜNÜM... ULUSLARARASI ÖLÇÜLER... BİLİMSELLİK... AKILCILIK... GERÇEKÇİLİK... BARIŞÇILIK... HAKLARINI BİLME... SORUMLULUK ÜSTLENME... KENDİNE GÜVENME...

Atatürk kültürünün özellikleri

*Meşruiyetçi
*İnsancıl, halkçı, ulusalcı
*Haklara saygılı
*Demokrat
*Bilimsel, akılcı, gerçekçi, çağdaş
*Kararlı ve azimli
*Barışçı, sabırlı

Son söz

Atatürk'ün yaptıklarının tümü, sadece ve sadece Türk ulusu, Türk kültürü, Türkiye Devleti içindir. İnsanların fizyolojik ömürleri sonlu, fikir ömürleri sonsuza kadardır. Atatürk'ün duygu ve düşüncelerini tam ve doğru anlayarak yaptıklarını korur, yapmak isteyip de yetiştiremediklerini hayata geçirirsek; önce kendimizi güvenceye alır, sonra da O yüce insana vefa borcumuzu öder, öteki dünyada huzur içinde olmasını sağlarız. Hem Türkiye içinde hem İslam dünyasında hem de batıda, Atatürk'e karşı olan büyük ve güçlü bir kesim var. Atatürk karşıtlarının ortak noktası, Atatürk devrim ve ilkelerinin, onların siyasi ve ekonomik çıkarlarını baltalamış olmasıdır.

Atatürk'ü anlamış, düşüncelerini benimsemiş olanların en önemli görevi, Atatürk'ün karşıtlarıyla mücadele etmek ve içimizdeki, Atatürk'ü tam ve doğru anlamamış olanları aydınlatmak olmalıdır.

Atatürk kültürünü koruyup yaşatamazsak, bizim için, "Kendi düşen ağlamaz" veya "Her millet layık olduğu idareye kavuşur" diye hüküm verirler.

Türk ulusunun ırkçı olmadığını, insancıl, onurlu, zeki, çalışkan, azimli ve kararlı olduğunu biliyor; kültürünün gereğini mutlaka yapacağına inanıyorum.

Cemil Özer

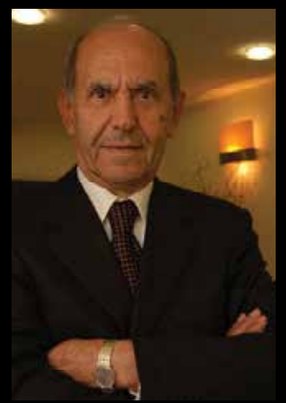

Cemil Özer

Cemil Özer, ömrünün büyük bölümünü asker olarak geçirdi. Emekliliğin ardından toplumsal fayda tabanlı aktif bir faaliyet içine girdi.

1957'de Harbiye'den topçu subayı olarak mezun oldu. Harp Akademileri'nde aldığı eğitim sonucunda kurmay subaylığa yükseldi. ABD Komuta ve Kurmay Koleji ile Roma, NATO Savunma Koleji'nde eğitim gördü. Kara Harp Akademisi'nde öğretim üyeliği yaptı. Kariyerinin önemli bir bölümünü yurtiçi ve yurtdışında NATO karargahlarında hizmet ederek geçirdi. Yurdun değişik coğrafyalarında görev aldı. 1990'da Tümgeneral rütbesiyle TSK'dan emekli oldu.

Sivil yaşamında, "Ülkeye hizmete nasıl devam edebilirim?" arayışına girdi.

Expo Channel'da, haftada bir gün yayınlanan, "Üçüncü Göz" adlı, canlı televizyon programında, güncel, ekonomi ve siyasi gelişmelerin analizini yapan dört kişilik ekiple yer aldı. Marmara ve Yeditepe Üniversiteleri'nde, beş yılı aşkın bir süre, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersleri verdi. Yeditepe Üniversitesi'nde, Sosyal Antropoloji dalında doktora çalışması yaptı.

Özer, www.indeksiletisim.com sitesinde güncel olayları analiz ettiği yazılarına devam ediyor. Aynı zamanda İndeks Konuşmacı Ajansı'na bağlı olarak, tarih, siyaset ve güvenlik ana konularında profesyonel konuşmalar yapıyor.

www.indeksiletisim.com

indeks içerik-iletişim danışmanlık Kore Şehitleri Caddesi, No: 28 Atılım İş Merkezi K: 4 D: 4
34394 Zincirlikuyu-İstanbul Tel: 0212 347 70 70 Faks: 0212 347 70 77
e-mail: indeks@indeksiletisim.com web: www.indeksiletisim.com